

Kolmaš, J. 2009. *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha: Nakladatelství Libri. 228 str. ISBN 978-80-7277-394-7

Kryštof Trávníček, FF MU, Ústav religionistiky

Autor, jeden z největších světových znalců Tibetu a jeho civilizace, přináší po úvodní stati abecedně členěný výklad rozličných aspektů náboženských systémů: vedle specifické formy buddhismu známé také jako lamaismus s jeho sektami či odnožemi (Červené, Žluté čepice) je to i domácí synkretické náboženství bönismus. Text se věnuje i dodnes živé a užití praxi (rituály, obřady, kláštery) a v neposlední řadě přináší informace o dalajlamech, pančhenlamech a dalších významných osobnostech spjatých s duchovním životem v Tibetu.¹

Jedna z nejnovějších publikací Josefa Kolmaše – emeritního profesora Masarykovy univerzity, sinologa, světoznámého tibetologa a překladatele – nazvaná *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie* nabízí české odborné i laické veřejnosti naštěstí mnohem více, nežli je uvedeno, v poněkud staromódně znějících formulacích, na přebalu knihy.

Zmíněná encyklopedie tibetských heterodoxních i ortodoxních náboženských tradic a mytologií, první svého druhu u nás, spatřila světlo světa v roce 2009 v nákladu 2200 výtisků. Jádrem knihy, která má 228 stran a jejíž první vydání vydalo nakladatelství Libri, obsahuje – jak již samotný název napovídá – především encyklopedická, abecedně řazená hesla, která se vztahují k tibetským náboženským konceptům, k rozličným božstvům a jiným kulturně-religiózním fenoménům spjatým nejen s předbuddhistickým či buddhistickým Tibetem, ale také s dalšími lokalitami, kam se sanggjäkjichö, tedy tzv. tibetský buddhismus, rozšířil.

Obsah knihy však netvoří pouze „telefonní seznam“ encyklopedických termínů a pojmů, avšak také několik velmi zajímavých a bezesporu relevantních kapitol, které uvedenou publikaci encyklopedického charakteru komplexně a vhodně doplňují. Celá publikace a její struktura tak standardně začíná *Úvodem*, ve kterém je představena tibetská forma buddhismu a některé metodologické postupy v knize uplatněné. Jde především o transliterační (ortografická) a transkripční (fonetická) pravidla přepisu tibetských termínů do latinky českého jazyka, což je pro mnohé religionisty možná „obehraná, stará a nudná písnička“, nicméně z pochopitelného důvodu jde, a půjde v podobně orientovaných badatelských tématech, o nutný a „seriózně zpívaný evergreen“. Jak jsem již uvedl, v *Úvodu* publikace je představena tibetská verze buddhismu, která se, jak známo, nazývá tibetská právě pro své specifické odlišnosti od buddhismu indického, čínského nebo japonského. A právě vědomí této odlišnosti buddhismů vtisklo jedinečný charakter celé Kolmašově encyklopedii, v níž je tato skutečnost patrná již na první pohled. Uváděná terminologie – ačkoliv indického původu a známá pod svými sanskrtskými názvy – totiž uvádí jména buddhistických božstev, jevů, konceptů

¹ Text nakladatele uveden na zadní straně přebalu knihy.

a věci na prvním místě vždy v jejich tibetské podobě a až následně v jejich původní sanskrtské variantě, což je postup pro českého čtenáře doposud zcela ojedinělý. Tento systém přináší mnohá pozitiva, ale i negativa – a to především čtenářům, kteří nejsou natolik zběhlí v tibetském jazyce. Pozitivní je, že tibetský termín – méně známý a frekventovaný – marginálních a detailních jevů a fenoménů v rámci tibetského buddhismu již čtenář nemusí složitě hledat tak jako dosud, například v poznámkách pod čarou k českému překladu *Tibetské knihy mrtvých* (Kolmaš 1991, 1995, 1998, 2001, 2004, 2007, 2008), ale nalezne jej při troše úsilí jako samostatné, svěbytné encyklopedické heslo. Jako negativní se tento systém může jevit v těch případech, kdy čtenář dostatečně nezná tibetský termín transkribovaný do latinky českého jazyka, a standardnější i osvědčenější znalost sanskrtského slova pro některý buddhistický termín nemusí vždy při hledání pomoci, jelikož tento není v encyklopedii uveden.

V následující kapitole nazvané *Podoba a rozšíření tibetského buddhismu* se autor stručně věnuje hlavním ortodoxním liniím (či subliniím) tibetského buddhismu, tedy tradici Ňingma, Kadam, Kagjü, Sakja a Gelug, ale také historii a formě tibetského buddhismu (případně i tibetologii) v indických oblastech Ladaku a Sikkimu, v Nepálu, Bhútánu, Číně, Mongolsku a v současném ruském Burjatsku. V rámci této kapitoly využil Kolmaš také informací a statí ze slavné a využívané publikace Grahama Colemana *A Handbook of Tibetan Culture* (1993: 37–204), ve které jsou představeny „medailonky“ nejdůležitějších akademických buddhologických či tibetanologických pracovišť a institucí ve světě, které Kolmaš v upravené podobě přejímá (od Argentiny po Velkou Británii), a podrobněji sám uvádí též situaci buddhologického studia v České republice (kde je explicitně, mezi jinými, uveden – také našemu ÚR FF MU známý – L. Bělka coby specialista na buddhismus v Burjatsku, což je jistě z úst Kolmašových potěšující a hodnotné uznání).

Ačkoliv se Kolmaš věnuje českému úzu v přepisu tibetštiny do češtiny již v *Úvodu* své publikace, ve třetí kapitole knihy nazvané *Zásady české transliterace a transkripce tibetštiny* se k této vskutku problematické vrací znovu a podrobněji. Zmiňuje historické pozadí utváření tibetského pravopisu, uvádí třicet písmen tibetské abecedy pomocí standardních českých ekvivalentů, představuje zásady české výslovnosti souhlásek, samohlásek, přehlásek, prefixů, postfixů i druhotných postfixů, nadepsaných i podepsaných písmen. Těmto tématům a poznámkám k přepisu tibetštiny do češtiny se Kolmaš věnoval na stránkách mnoha autorských publikací či překladů, nicméně v této encyklopedické práci nalezneme v tomto směru něco zcela nového až novátorského (dle mého názoru až kontroverzního, možná i problematického), což stojí za pozornost. Nejde o nic zásadního pro metodologii buddhologicky orientované religionistiky ani tibetanistiky, nicméně za povšimnutí to stojí, respektive této novoty si při čtení publikace nelze nevšimnout. Vůbec poprvé, nemýlím-li se – a tuším, že nikoliv – zavádí Kolmaš nový styl přepisu v zápisu vlastních jmen. Kolmaš tvrdí, a dle toho v rámci encyklopedie také jedná (tedy lépe řečeno transkribuje), že u vlastních jmen se nerozlišují jména rodová (naše příjmení) a jména osobní (naše „křestní“ jména), takže je potřeba tyto brát jako jedno sousloví složené z několika slabik/slov, s čímž nemohu z autopsie stoprocentně souhlasit. A tak se můžeme setkat v této encyklopedii například se

jménem slavného tibetského krále poprvé ve fonetickém tvaru Songcängampo, a nikoliv ve tvaru Songcän Gampo, který Kolmaš používal ještě do roku 2008.

Další kapitola v knize, v pořadí čtvrtá, se věnuje *Seznamu zkratek*; následuje kapitola pátá – nazvaná *Slovník*, která tvoří samotné jádro knihy (strany 53–209). V ní jsou, jak jsem již uvedl, řazeny abecedně pojmy a termíny tibetského buddhismu přednostně a na prvním místě vždy ve tvaru tibetském, což, jak sám Kolmaš vysvětluje, považuje v „tibetské“ encyklopedii za logické a vůči Tibetanům za uctivé. Tato část knihy je bezesporu vítanou pomůckou pro všechny ty, kteří se chtějí ve své badatelské práci zabývat tématy souvisejícími s tibetským buddhismem, což jsou pochopitelně mimo jiné také studenti religionistiky. Hesla jsou v encyklopedii vysvětlena erudovaným odborníkem, jsou stručná, srozumitelná a přehledná.

Šestá kapitola publikace je věnována *Použité a doporučené literatuře*. Osobně velmi oceňuji uvedený seznam bibliografie související s tibetským buddhismem. Jde o kvalitní výčet kvanta relevantní literatury, který na šestnácti stranách upomíná na zásadní sekundární texty, monografie a encyklopedie. Závěr knihy tvoří poslední kapitola nazvaná *Medailon autora*, ve které se i člověk obeznámený s životem tak výrazné postavy české vědy, jakou Josef Kolmaš beze vší pochybnosti je, dozví mnoho nového.

Kolmašova *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*, obohacena o mnohé černobílé ilustrace i barevné fotografie, by neměla zůstat stranou zájmu žádného religionisty, antropologa či čtenáře zajímavějšího se o náboženství a kultury našeho pestrého světa. Buddhologicky orientovaným religionistům, tibetanistům či orientalistům by tato publikace s minimem nedostatků, byť se stručným a základním portfoliem informací – jak to u „malých encyklopedií“ a učebnic obvykle a pochopitelně bývá, již měla stát v knihovně.